

УДК 091: 75.057 (477.87)

СОПКО О. І.,*доцент, кандидат мистецтвознавства,
Закарпатський художній інститут,
м. Ужгород, Україна***ТВОРЧА СПАДЩИНА ІВАНА ЮГАСЕВИЧА
У МИСТЕЦЬКОМУ РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОЇ РУКОПИСНОЇ КНИГИ
СЕРЕДИНИ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТЬ**

Сопко О. І. Творча спадщина Івана Югасевича Склярського у контексті мистецького розвитку української рукописної книги. Статтю присвячено виявленню художніх особливостей рукописної спадщини Івана Югасевича, виокремленню головних етапів його творчості у традиціях та розвитку манускриптів Закарпаття ХVІІІ-ХІХ століть. Проаналізовано внесок Югасевича в розвиток закарпатської рукописної книги.

Ключові слова: Рукопис, структура, титульний аркуш, мініатюра, орнаментальні оздоби, заставка.

Сопко О. И. Творческое наследие Ивана Югасевича Склярского в контексте художественного развития украинской рукописной книги. Статья посвящена изучению художественных особенностей рукописного наследия Ивана Югасевича, основных этапов его творчества в традициях и развитии манускриптов Закарпатья ХVІІІ-ХІХ веков. Проанализирован вклад Югасевича в развитие закарпатской рукописной книги.

Ключевые слова: Рукопись, структура, титульный лист, миниатюра, орнаментальные украшения, заставка.

Sopko O. Artistic heritage of Ivan Yuhasevych-Sklyarskyi in the context of artistic development of the Ukrainian handwritten book. The article is devoted to revealing artistic features of the handwritten heritage of Ivan Yuhasevych selection of the main stages of his creation in traditions and development of Transcarpathian manuscripts of ХVІІІ-ХІХ centuries. On the base of complex analysis of the handwritten Transcarpathian heritage of ХІV c. – the analysis of artistically-plastic implementation of manuscripts of Ivan Yuhasevych is carried out in ХІХ century. The factors of influence are considered on registration of his books; the unknown facts of his life are educed and outlined the major stages of creative biography. Sources were discovered on the basis of the collected material, which study allowed to reduce changes in the stylish-artistic system of manuscripts and helped to systematize works after two periods of artist creation. Ivan Yuhasevych's contribution is analysed in the development of Transcarpathian handwritten book.

Keywords: Transcarpathia, manuscript, structure, title page, miniature, ornamental decorations, illumination.

© О. І. Сопко, 2015

Постановка проблеми. ХVІІІ ст. стало періодом розквіту українського фольклору та багаті за тематикою рукописної книжності. Найвизначніші фольклорні твори відображали історичну свідомість народу, оспівували визвольну боротьбу, народних героїв і опришків. Народні ліричні пісні набували популярності не лише в Україні, але й поза її межами. По-справжньому народними книгами стали рукописні Пісенники (співаники) та Ірмологіони (збірники традиційних святкових співів) на Закарпатті. Така книга була посібником для вивчення нотної грамоти в численних на той час сільських школах. Найчастіше переписувачами цих книг були дяки — вчителі таких шкіл, інколи старші учні, священники, селяни або міщани.

Мета. На основі зібраного матеріалу проаналізувати внесок Івана Югасевича в розвиток закарпатської рукописної книги, виявити зміни у стильово-художній системі рукописів, що дозволяє систематизувати твори за двома періодами творчості художника.

Виклад основного матеріалу. На Закарпатті яскравим індивідуальним виявом книгописання є творча спадщина Івана Югасевича (1741–1814). Він був професійним каліграфом, мініатюристом, орнаменталістом та знавцем книжкової справи. Індивідуальним переписувачам часто доводилося братися за те, що зазвичай роблять книговидавці: добирати тексти, вибирати з різних варіантів найкращий, редагувати і звіряти написане. По суті відбувалося індивідуальне редагування текстів внаслідок впливів наслідувань у середовищі переписувачів, розпорошених по містах і селах.

З літературних джерел [71: 27-28] довідуємося, що Іван Югасевич Склярський народився в комітаті Шарош 1741 року, в селі Прикра, Свидницького округу (тепер Словаччина). Навчався у Львові. В Ірмологіоні Югасевича за 1795 рік у церкві села Невицьке [77: 87-88] на одному із полів аркуша є записи різними почерками латинською мовою. Один із них належить Андрію Буковському, пароху села Сімерки. У ньому йдеться про те, що Іван Югасевич у молоді роки мав можливість навчатися за державний кошт мистецтву хорового співу, переписуванню й оформленню книг в одній із богословських шкіл Полонії. Точніше про навчання Івана Югасевича у Львові (1756–1760) можна довідатись у дослідженнях А. Петрова [77: 86; 88]. Іван Панькевич дослідив, що манускрипт Летургікон за 1759 рік перебував у церкві св. Миколи (1658) словацького села Бодружал біля кордону із Польщею. У рукописів йдеться про навчання Івана Югасевича у Львівській братській школі, яку в той час називали академією. Історик Ізидор Шараневич [74: 21] пише, що ця школа була на правах «академії», а в королівських грамотах вона називається *schola tractandis liberalibus artibus* (Географіческо-історическіє статті. Львів 1875, 17). У частині вкладки пишеться: «...в которую дал 28 голышов в академии Львовской потрудившимся Иоаном Югасом, которую дал во веси Прикра...». Певна річ, цей Іоан Югас – не хто інший, як Іван Югасевич.

Після закінчення навчання у братській школі Югасевич повернувся до с. Прикра, де служив півце-вчителем-дяком, переписав та оформив чимало книг. Про це свідчить запис у манускриптах Ірмологіонів за 1778-1779 та 1784-1785 рр.: «...писал Иван Югасевич Склярки у веси Прикра при храмі архистратига Христова Михаїла...»; запис у Літургіконі за 1759 рік: «...писал Іоан Югасевич Склярки, у веси Прикр при церкві архистратига Х(е)ва Михаїла. Докончиса року бжія 1779, м(с)ца юнія, дня 2. На звороті: Сія книга, зовема Ірмолои, куплена єсть о(т) дяка прикранскаго Іоана Югасевичь до веси Нижно-Писанна, дохраму стого архистратига Х(с)ва Михаїла, за златы вонашы 8, ...». Із записів довідуємося, що такі книги замовляли громади із суцідніх сіл за відповідну оплату.

Згідно із записами в рукописах та датуванням, можемо умовно поділити творчий шлях художника на такі періоди. Перший період, «прикранський», 1756-1795 рр. Відомо, що у 1756-1760 рр. Іван Югасевич навчався у богословській школі міста Львова. Про це свідчить запис у його книзі Літургікон 1759, переписаний у місті Львові, очевидно під час навчання. 1761-1795 рр. – повернення до рідного села Прикра (Словаччина). Про це свідчать записи у п'яти переписаних ним книгах при церкві Архангела Михаїла: Пісенник 1761-1763, Ірмологіон 1778-1779, Пісенник 1798, Ірмологіон 1784-1785, Рукопис 1788 та один Рукописний збірник без початку й кінця¹, а також факт будівництва тої ж церкви 1776 року, фундатором якої він був. Можемо зазначити, що підпис автора із подвійним прізвищем Югасевич-Склярський зустрічається лише у рукописах першого періоду.

Книги, переписані у «прикранський» період (XVIII-XIX ст.), – це ті, у яких митець звертається до ширших верств населення, тому в оформленні використав сюжети із життя, а ілюстрації подав яскравими. Саме таким є Ірмологіон, виконаний Югасевичем у 1784-1785 роках і віднайдений в Музеї Української культури міста Свидник (Словаччина).

Другий період, «невицький», 1795-1814 роки. Іван Югасевич перебуває у селі Невицькому на Ужгородщині. Про це свідчать записи у шістнадцяти переписаних ним книгах при церкві Покрови Пресвятої Богородиці села Невицьке: Ірмологіони 1795, 1800, 1803, 1806, 1809 р. (Мукачеве), 1809 р. (Камйонка на Спиші), 1811-1812 рр., Типікон 1800 р., Октоїх 1802 р., Псалтир 1804 р., Молитвослов або Требник 1805 р., Календарі 1806, 1807, 1809 рр., Пісенники 1811, 1812 рр.

Отже, Іван Югасевич не був мандрівним дяком-переписувачем. Він пов'язав життя із дяко-вчительською професією і проживав у селах Мукачівської єпархії – Прикра та Невицьке. Це підтверджує нещодавно знайдений матеріал, який свідчить про те, що Іван Югасевич створив родину. У метричній книзі² за 1 травня 1930 року уряду села Невицьке

священиком отцем Іваном Бокшаєм записано, що хрещеною мамою хресника Петра, який народився 10 травня 1814 року, є «...Ілуня Югасевич, Данили жена». Це означає, що Іван Югасевич мав сина або внука, на ім'я Данило.

У серпні 2009 року ми побували на батьківщині Івана Югасевича Склярського у селі Прикра Пряшівського краю, розташованого недалеко від кордону з Польщею. У селі є пам'ятка архітектури XVIII століття – дерев'яна церква святого Архангела Михаїла. З'ясувалося, що фундатором тієї церкви був Іван Югасевич Склярський. Про це свідчить напис на верхній перекладині у вівтарній частині: «Іоан Югасевичь Склярський фундаторь року Божого АЖОС», що означає: Іван Югасевич Склярський є фундатором церкви 1776 року. Таким чином підтверджується інформація С. Гостиняка [14: 2], що Югасевич був ще й майстром-будівничим та іконописцем. Ми припускаємо, що Югасевич міг виконувати в тій церкві іконостас, оскільки мініатюри з Ірмологіону 1784-1785 років, який є у Львівському історичному музеї, дуже подібні за авторською манерою до надпрестольної ікони церкви Архангела Михаїла. До речі, ікон Архангела Михаїла у цій церкві аж три.

Із літературних джерел відомо, що Югасевич служив дяком і вчителював у різних селах Закарпаття. Як і інші сільські дяки XVIII – початку XIX ст., Іван Югасевич був тою основною культурною силою в глухих селах, яка задовольняла потреби пастви. Він виконував функції сільського голови, виготовляв колеса для возів, дякував у церкві, переписував та оформляв церковні книги, різноманітні збірники та приватні папери. Для пастви укладав збірники церковних співів з нотами і без нот, куди додавав світські народні пісні, ним записувані, або власні вірші. Часто вміщував тут перероблені ним пісні, прислів'я та приказки, зібрані в селах Східної Словаччини та Закарпаття.

Окрім І. Югасевича, до таких переписувачів належать Іван Ріпа (1764-1861) та півце-учитель села Руська Мокра – Михайло Бистран. Окрім захоплення поезією та фольклористикою, І. Югасевич був оригінальним книжковим мініатюристом і орнаменталістом. Він виконував книжкові мініатюри, заставки, ініціали та кінцівки до рукописних пісенників, календарів та Ірмологіонів, які сам укладав і переписував. Не займався Іван Югасевич рукописанням тільки у «пасхальні дні».

Побувавши у церкві села Невицьке у вересні 2007 року, на табличці, прибитій зі зворотнього боку іконостаса, ми знайшли напис, зроблений рукою Івана Югасевича. Це перелік осіб, які виконували іконостас та фінансово підтримували будівництво церкви. Є в ньому й ім'я Югасевича: «...за оусиловане... Пароха Столичног П'вца Іоана Югасевич...».

Із Ірмологіону за 1795 рік відомо, що Югасевич переписав та оформив більше 30-ти Ірмологіонів, окрім того, переписав багато інших церковних та ділових паперів [77: 87-88]. 15 грудня 1814 року несподівано помер 73-річний дяк Невицької церкви – Іван Югасевич: «...У цьому місці Іван Югасевич ніс взірцеву службу протягом 20-ти років. Тут у 73

¹ МУКС № 1720/64 рукописний збірник без початку і кінця Івана Югасевича зберігається у фондах Музею української культури у Свиднику.

² Виписка із метричної книги Невицького греко-католицького парохіального уряду. Число 42 від 1 травня 1930 р.

роки – зустрів свою вічність... Іван Югасевич похований з почестями на території Невицької церкви, навпроти крилосу, 15 грудня 1814 року. ... на могильній таблиці написано ...коли звечоріє над його могилою буде лунати вечірня молитва, яку виконуватимуть за григоріанським обрядом, із написаного ним Ірмологіону. Зберігаючи пам'ять про нього...»³.

Наприкінці 2004 року з нагоди 190-ї річниці з дня смерті Івана Югасевича на стіні церкви Покрови Пресвятої Богородиці в селі Невицьке, що біля Ужгорода, було відкрито йому меморіальну дошку. Урочисто освячений пам'ятний знак від односельчан та поціновувачів рукописної спадщини Івана Югасевича засвідчив, яке важливе значення для культури Закарпаття має його творчий доробок.

На сьогодні відомо про такі рукописні пам'ятки Івана Югасевича, як Календарі, Пісенники, Ірмологіони, Октоїхи, Літургіїкони, Молитвослови і Типікони. В Ірмологіоні за 1811-1812 роки є запис про 38 рукописних книг. Можливо, цим номером позначено кількість переписаних Іваном Югасевичем літургійних та світських книг.

Три Календарі виконані у 1806, 1807, 1809 роках при церкві Покрови Пресвятої Богородиці села Невицьке, біля Ужгорода. Поки що не відомо, чи збереглися їхні оригінали. Відомо, що І. Югасевич оформляв календарі мініатюрами та орнаментальними оздобами. Прислів'я й приказки І. Югасевич збирав протягом усього життя, а 1806 року відібрав найкращих 370 і додав до «Календаря грекоруського по штилю Юліанському» [54: 37-28]. Другий «Календар» на 1807 рік, укладений та оформлений Іваном Югасевичем, містить вірш «Слово о простаках», написаний у стилі творів мандрівних дяків XVIII ст. У вірші йдеться про бідного шукача долі, який зізнається, що у тогочасному житті «неправдою світ наповнений». Із сарказмом Югасевич змальовує п'яниць і розбещених гультьяїв у дотепних народних переказах, анекдотах, приказках та прислів'ях [54: 27-28].

Останній – третій «Календар» на 1809 рік – значно повніший від попередніх. Він має титульний аркуш, який починає розділ збірки народних приповідок, тобто розділ з 370 прислів'їв, зібраних та записаних І. Югасевичем. Називається він «Общая присловія Во Товаристве Неуких Время, и Час Есть, Молчати, й Глаголати».

Відгукуючись на потреби сьогодення, при укладанні календарів Іван Югасевич подавав саме такий матеріал, який цікавив місцевих мешканців. Наприклад, у календарях подано історія Угорщини та перелік єпископів Мукачівської єпархії.

Календарі збагачував фольклорними записами та різними оздобами. Враховуючи дату написання календаря, виходить, що Югасевич був першим збирачем та поширювачем приповідок в українській літе-

ратурі [73: 45-50]. На жаль, на сьогодні поки що не відомо, чи збереглися оригінальні рукописи календарів Івана Югасевича, тому їх характеристика у нашому дослідженні представлена тільки за описами у вищезазначених дослідницьких працях. Про оформлення Календарів Югасевича маємо тільки дуже умовні дані. Є інформація про те, що такі рукописи були прикрашені тільки орнаментальними оздобами без сюжетних мініатюр та заставок.

Цікаві за змістом і оформленням рукописні Пісенники (співаники) Югасевича. До них він додавав переписувані ним пісні, що виконувалися на різні релігійні свята, зберігаючи народні звичаї та обряди; деякі з них виконуються і нині. Часто поряд з обрядовими піснями трапляються і світські пісні. Відомо, що до цього часу було знайдено п'ять Пісенників Івана Югасевича, які мають мистецьку цінність. Типологія оформлення Пісенників характеризується за взірцями рукопису за 1761-1763 роки, де є півсторінкові мініатюри, виконані в чорнобілій манері «гравюрної» ілюстрації та орнаментальних оздоб у вигляді рослинних заставок, ініціалів та кінцівок.

Вважається, що ці книги І. Югасевич переписував на замовлення церковних громад. Останній збірник знайшов професор І. Панькевич у селі Жіпові, недалеко від міста Требішова (Словаччина). Переписаний і оформлений Югасевичем у 1798 році цей Пісенник вважається найціннішим і в галузі музикознавства, оскільки деякі слова пісень уже записані під нотами, від чого збереглася їхня первісна мелодія [74: 12]. Відомо, що у п'ятому пісеннику Югасевича є дослівно переписана пісня із Почаївського Богогласника 1790 року [33: 159]. Серед світських у цьому збірнику записано пісні, які є як у галицьких Пісенниках XVIII ст. (Зарваницький та Хоценський збірники, співаники Івана Пешковського, Стефана Вагановського), так і в закарпатських (Гряделевича, Шариському, Пряшівському). Ці факти свідчать про те, що Іван Югасевич послуговувався як місцевою пісенною спадщиною, так і загальноукраїнською [107: 4]. Дослідниця А. Томко так класифікує Пісенники Івана Югасевича: «Співаники Івана Югасевича можемо диференціювати за трьома різновидами, загальноновживаними в Україні: співаник духовних пісень (1761- 1763), співаник духовних та світських пісень (1798, 1811) та співаник богогласникового типу, тобто скорочена копія Почаївського друкованого нотованого «Богогласника» 1791 року з тією лиш різницею, що деякі тексти іконославильних пісень пристосовано для прославлення закарпатських чудотворних ікон. Тексти для своїх співаників він почерпнув у Галичині, у Львові, де навчався. Скоріш за все, це пісні на прославу чудотворних галицьких та волинських ікон. У давніх співаниках Івана Югасевича нерідко зустрічаємо пісні, але вже з присвятою Повчанській або Краснобрідській іконам» [107]. Пісенники Івана Югасевича вважаються дуже цінними пам'ятками в галузі фольклористики та музикознавства.

Про мистецьку цінність його Пісенників можемо говорити за фотоілюстраціями в матеріалах Ю. Явор-

³ Матеріали записів пароха села Сімерки Андрія Буковського. Див. Петров А. Дьяк Невицкий, Югасевич, переписчикъ-художникъ. Пояснительная записка. Приложение // Материалы для истории Угорской Руси. Старая въера и уния въ XVII-XVIII вв. – С.-Петербург: Императорская Академия Наук, 1906. – Вып. II. – С. 88.

ського. Як і Ірмологіони, Іван Югасевич щедро прикрашав Пісенники мініатюрами та іншими книжковими оздобами. За матеріалами Ю. Яворського, подано фотографії титульного аркуша та окремих мініатюр і заставок. Йдеться про Пісенник, переписаний та оформлений Югасевичем упродовж 1761-1763 років.

Відомо про п'ять Пісенників Югасевича за 1761-1763 [60: 111], 1798 [33: 138], 1807 [73: 46], 1811 [33: 138], 1812 [14: 2] роки. Три пісенники кінця XVIII – початку XIX століття знайшов і описав Юліан Яворський. Вони містять переважно духовні пісні та кілька акровіршів місцевого походження. За літературними джерелами на сьогодні ще не всі Пісенники Івана Югасевича мають підтвердження про місцезнаходження. Відомо, що Пісенник Івана Югасевича, виконаний в 1761-1763 роках, є в Народній бібліотеці Чеської Республіки, Прага [33: 167]. Пісенник Івана Югасевича за 1807 рік був у Закарпатському краєзнавчому музеї [33: 167], теперішнє місцезнаходження не відоме. Місцезнаходження Пісенника (Співаника п'ятого) за 1798 р. із понад двадцятьма світськими піснями і з мелодіями деяких світських та духовних пісень [33: 167] також не відоме. Пісенник Івана Югасевича за 1811 рік є в Народній бібліотеці Чеської Республіки, Прага (Чеська Республіка) [33: 167]. Пісенник Івана Югасевича за 1812 рік є в Народному музеї, Прага (Чеська Республіка) [33: 167].

Переписуючи літургійні книги, Іван Югасевич робив власний внесок в їхній розвиток, наприклад, додавав світські пісні або вірші. Таким чином, змінювалася не тільки змістова частина рукопису, а й відповідне до текстів оформлення.

Є два варіанти в художньому вирішенні цих книг. Один із них – оформлення рукопису мініатюрами та «гравюрними» заставками у першому творчому періоді художника. Більшість книг, які були переписані та оформлені у другому, «невицькому», періоді, за типологією зразків вирізняється орнаментальними оздобами, переважно геометричними кольоровими заставками, орнаментальними смужками та декорованими ініціалами, наближеними до мотивів народних орнаментів.

2006 року під час польових досліджень ми віднайшли три рукописні книги Івана Югасевича: Октоїх за 1802 рік, Требник або Молитвослов за 1805 рік та Ірмологіон за 1806 рік. Усі три манускрипти виконані майстром при церкві Покрови Пресвятої Богородиці села Невицьке Ужгородського району, де зберігаються і донині. Сподіваємося, ці пам'ятки будуть передані музею Мукачівської греко-католицької єпархії.

Тут переважають заставки з народною орнаментикою. Така тенденція оформлення й ініціалів. У пізніших рукописах вони не обрамлені квадратними чи прямокутними рамками, в орнаментиці переважають стовпчикоподібні, а не плетінчасті елементи. Кольорове вирішення таких рукописів червона, чорна й біла гама, зрідка жовтий колір.

Дві книги Івана Югасевича – Ірмологіон за 1803 рік та Рукописний збірник – зберігаються у фондах

Словацького національного музею – Музею української культури у Свиднику (Словаччина). У серпні 2009 року автор виявила ще одну цікаву знахідку, цього музею. Йдеться про рукопис XVII-XVIII ст., на сторінці 29 є текст: зразок з рукописного збірника І. Югасевича. Під час порівняння з оригінальними зразками ми дійшли висновку, що цей рукопис підтверджує авторство одного майстра – Івана Югасевича. У збірнику є й обрядові пісні до свят, наприклад, пісня до свята Андрія, святих Миколая, Онуфрія, Михайла, Іоана, до Петра й Павла. За авторською манерою оформлення цей рукопис, без сумніву, належить до раннього, «прикраанського», періоду творчості. Він подібний до Ірмологіону за 1784-1885 роки, який зберігається у Львівському історичному музеї. Отже, рукописна книга без початку і кінця, що є у фондах Музею української культури у Свиднику, написана у другій половині XVIII століття, найімовірніше у його рідному селі Прикра, після повернення Югасевича із Полонії (Львова).

За типологією зразків оформлення цей рукопис належить до книг першого «прикраанського» періоду. Таку подібність засвідчують рослинні орнаментальні заставки, їх розташування у середній частині аркуша. Особливо подібні рослинні квіткові та листові елементи в оздобах. Окрім червоних та коричневих, тут є голубі й зелені кольори. Подібність рукописів спостерігаємо у вирішенні геометричних форм для орнаментальних заставок.

Ірмологіон за 1811-1812 рр. зберігається в Бібліотеці Карлового університету (Прага, ЧР), [109: 463]. За оформленням цей рукопис належить до другого періоду книг Івана Югасевича. В орнаментиці переважають рослинні мотиви. Заставки виконані на зразок «гравюрних» друкованих прикрас. Титульний аркуш за зразками подібний до титулів другого, «невицького», періоду із вертикальним геометричним обрамленням.

Маємо сподівання, що деякі рукописи Івана Югасевича ще не знайдені і зберігаються у сільських церквах та приватних збірках Закарпаття й Словаччини. Дослідник Атанасій Пекар [76] подав інформацію про те, що багатші церкви, які бажали мати гарно написані збірники духовних пісень, замовляли їх у фахових переписувачів, між якими є згадуваний дяк Іван Югасевич. На останньому із аркушів Ірмологіону 1803 року написано рукою Югасевича: «... сей Ірмологіон Раба Божого Дімітрія Ганчака. Зарічовського...». Отже, цей рукопис І. Югасевич виконував на замовлення Дмитра Ганчака із села Зарічева на Закарпатті. Це дає надію на нові знахідки і нові відкриття у творчості митця.

Досліджуючи рукописи Югасевича, ми дійшли висновку, що Ірмологіон за 1778-1779 рр. дуже подібний за форматом, конструкцією книги, а особливо за виконанням мініатюр, до Ірмологіону за 1784-1785 роки, що у Львівському історичному музеї. На звороті титулу, на зразок фронтисписної ілюстрації, є зображення Іоана Дамаскіна. Мініатюру виконано технікою тонкого пера з імітуванням книжкової гравюри.

На титульному аркуші І. Югасевич написав: «...Сіє списаса року Бжія 1778 м(е)ца марта, дня 22. Писал Іоан Югасевич у веси Прикра, при храмі архистратига Хва Михайла...»

Цікаво було з'ясувати факт виконання Югасевичем двох подібних рукописів, датованих одним роком. Наприклад, Ірмологіон за 1809 рік з приватної колекції Василя Панкулича з Мукачева, і рукопис, переписаний 1809 року, який зберігався в селі Кам'юнка на Спиші (Словаччина), – це два різні манускрипти. «Мукачівський Ірмологіон» – це не відомий рукопис Івана Югасевича, що підтвердилося і в описі праць дослідників Юліана Яворського, Степана Папа, Юрія Ясиновського в переліку нотних Ірмологіонів періоду 1778-1812 років. Сподіваємося, що рукописи, про які є згадки в працях істориків, можуть бути і в приватних збірках та музеях, як в Україні, так і в Словаччині або Польщі. Підставою для такого припущення є факт міграції рукописів, наприклад переписаний манускрипт у селі Прикра Ірмологіон за 1784-1785 роки зараз зберігається у Львові (Україна), а рукопис Ірмологіону за 1803 рік, переписаний у селі Невицьке (Україна), є в Музеї міста Свидника (Словаччина).

Важливим внеском І. Югасевича в культурно-мистецьку діяльність є і його праця дяко-учителя. Він зберігав рідний обряд, церковний спів, мову свого народу, передавав духовні надбання наступним поколінням.

Перелік рукописів Івана Югасевича, відомих тільки за літературними джерелами і датуванням, на сьогодні – це Ірмологіон за 1778 рік, Літургікон за 1759 рік, Рукопис за 1788 рік, Типикон за 1800 рік, Ірмологіон за 1800 рік.

Для одинадцяти рукописів відоме місце зберігання: Пісенник за 1761-1763 роки, Ірмологіон за 1784-1785 роки, Октоїх за 1802 рік, Ірмологіон за 1803 рік, Рукописний збірник № 2017/64., Молитвослов або Требник за 1805 рік, Ірмологіон за 1806 рік, Ірмологіон за 1809 рік, Ірмологіон за 1811-1812 роки, Пісенник за 1811 рік, Пісенник за 1812 рік.

На сьогодні нами систематизовано 23 рукописи Івана Югасевича за збереженими оригіналами та літературними джерелами відповідно до хронології датування рукописів.

Розглянемо особливості багатогранного таланту Івана Югасевича.

Перед усім треба відзначити, що Іван Югасевич писав вірші, складав пісні, записував усну народну творчість і цей матеріал додавав до переписаної частини Збірників, Календарів, Пісенників та Ірмологіонів. Наприклад, у Нотному збірнику за 1811 рік, складеному та оздобленому Югасевичем, є народна жартівлива пісня «На горі стояла» і привітальна «Гості собраний». До Ірмологіонів він добирав також пісні цілком світського характеру. На думку академіка О. Мишанича, Іван Югасевич в окремих випадках брався до редагування та доповнення текстів у деяких українських піснях. Учений припускав, що поетичний текст до ікони Хотинської та Кам'янець-Подільської, «дотримуючись галицького первовзору, досить уміло перелицьову-

вав». А щодо географії, то пристосував його до прославлення чудотворної ікони в Марії-Повчі, дуже шанованої закарпатськими українцями [60: 94].

Важливо і те, що кожен його кодекс відповідає загальній конструкції книги; від вибору формату відповідно до змісту й зручності в користуванні, розміру полів, шрифтів та ініціалів, від загальних текстів – до шрифтів для виділення, мініатюр, оздоблювальних заставок та елементів. Пропорційне і співвідношення між текстом, графічними оздобами та мініатюрами зумовлюють неповторність кожної книги незалежно від періоду створення.

Окрім того, Іван Югасевич був освіченою людиною, володів декількома мовами і використовував це в рукописах. Його записи українською, латинською, словацькою, угорською мовами збереглися на оригінальних аркушах Пісенника за 1761-1763 роки, є запис словацькою мовою, а в Ірмологіоні за 1806 рік – латинською.

Проявив він себе і як талановитий ілюстратор. Мініатюри та орнаментальні заставки Івана Югасевича характеризуються двома тенденціями оформлення, притаманними XVIII-XIX ст. Перша – виконання мініатюр і сюжетно-тематичних ілюстрацій під впливом образотворчого мистецтва, зокрема гравюри, іконопису, настінного церковного малювання. Друга тенденція – оздоблення рукописних аркушів рослинними та геометричними заставками декоративно-прикладного характеру.

До того ж Іван Югасевич не перемальовував механічно мініатюри чи орнаментику, як це робили інші переписувачі. Кожній мініатюрі й оздобі Югасевич надавав авторських рис у визначенні композиції, форми та кольору.

Висновки і перспективи. Рукописна спадщина майстра вирізняється творчою багатогранністю. Записи і датування рукописів засвідчують його активну працю переписувача. В Ірмологіоні за 1806 рік автор зазначає тридцять дві книги, а в Ірмологіоні за 1811-1812 роки подається тридцять вісім книг.

Проаналізувавши доробок Івана Югасевича, можна впевнено стверджувати, що він один із небагатьох майстрів рукописної книги, який поєднав майстерність каліграфа, хист художника-мініатюриста та орнаменталіста, а його творчості притаманна авторська манера. У цих писемних пам'ятках зафіксовано особливості становлення та розвитку тогочасного Закарпаття, а пісенні тексти і художнє оформлення відображають духовну творчість мешканців регіону.

Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 200-літтю від дня смерті та 273-літтю від дня народження Івана Югасевича, 18 грудня 2014 року в Закарпатському художньому інституті в Ужгороді

Співаники Івана Югасевича Склярського

ЛІТЕРАТУРА

1. Островський Г. Образотворче мистецтво Закарпаття / Г. Островський. – К.: Мистецтво, 1974. – 200 с.
2. Петров А. Дьяк Невіцкий, Югасевич, переписчикъ – художникъ. Пояснительная записка. Приложение / А. Петров // Материалы для истории Угорской Руси. Старая вѣра и уния въ XVII–XVIII вв. – СПб: МП. АН, 1906. – Вып. II.
3. Панькевич І. Матеріали до історії мови південнокарпатських українців / І. Панькевич // Науковий збірник музею української культури. – Пряшів: Братисл. словац. пед. вид-во, 1970. – № 4. – С. 12-13, 20-21, 94-95.
4. Гостиняк С. Лист [від 6.10.1998] / С. Гостиняк. – 1 р. с.
5. Микитась В. Галузка могутнього дерева: літературний нарис / В. Микитась. – Ужгород: Карпати, 1971. – 208 с.
6. Панькевич І. Збірка закарпатсько-українських народних приповідок Івана Югасевича з р. 1809: покрайні записи на закарпатсько-українських церковних книгах / І. Панькевич. – Прага, 1946. – 70 с.
7. Zenuch P. Znovuobjaveni Sarisskiy spewnik zo zaciatku 18 storocia vo svelte etnicko-konfesionalnych pomerov v karpatskom priesnore / P. Zenuch // SLAVICA SLOVACA. – Bratislava: Vidavatelstvo Matice Slovenskej, 2006. – Rocnik 41.– С. 136.
8. Томко А. Рукописні співаники Іоана Югасевича – джерела для дослідження давньої духовно-пісенної культури Закарпаття та Східної Словаччини / А. Томко // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ, 2009 – Вип. 15-16. – С. 91.
9. Мишанич О. Література Закарпаття XVII – XVIII століть: історико-літературний нарис / О. Мишанич. – К.: Наук. думка, 1964. – 116 с.
10. Пекар А. В. Нариси історії церкви Закарпаття / А. Пекар. – Рим; Львів, 1997. – Т. 1. -11. – 374 с.